

Klimatet, rättvisan och Sveriges historiska skuld

Sammanfattning.

Enligt det globala klimatavtalet ska FN:s gröna fond uppgå till 100 miljarder USD per år från 2020. På sikt bör bidraget öka ytterligare då Världsbanken bedömer att utsatta länder kan behöva tillföras resurser med 8 000 miljarder kr per år för att utjämna infrastruktur-klyftan mellan rika länder och utsatta länder. Av den summan utgör Sveriges rättmätiga del 30 miljarder kr per år.

Sveriges klimatskuld uppgår till 3,6 miljarder ton koldioxidekvivalenter¹ och består av historiska och ackumulerade utsläpp av växthusgaser som möjliggjort vårt ekonomiska välstånd. Genom dessa utsläpp har vi överutnyttjat vår rättmätiga del av planetens atmosfär och förmåga att ta hand om koldioxiden.

Klimatskulden består också av de anpassningskostnader som nu tvingas på utsatta länder och samhällsgrupper. De har minst del i de klimatförändringar som sker men får samtidigt ta de största konsekvenserna genom sitt geografiskt och ekonomiskt utsatta läge.

Enligt det globala klimatavtalet ska FN:s gröna fond uppgå till 100 miljarder USD per år från 2020. På sikt bör bidraget öka ytterligare då Världsbanken bedömer att utsatta länder kan behöva tillföras resurser med 8 000 miljarder kr per år för att utjämna infrastruktur-klyftan mellan rika länder och utsatta länder. Av den summan utgör Sveriges rättmätiga del 30 miljarder kr per år.

Klimatskulden och den globala rättvisan

Sverige är ett av de industrialiserade länder som dragit nytta av lättillgänglig och billig fossil energi för att bygga sitt välstånd. Sedan 1850 har vi använt betydligt mer än vår beskärda del av det som kan anses vara planetens samlade miljö- och klimatutrymme. Därmed har vi hamnat i skuld till utsatta länder regioner och grupper i Syd (men också inom vårt eget land) – och även till framtida generationer. Vårt välstånd är sammanfattningsvis uppbyggt på ett långvarigt ojämnt ekologiskt och ekonomiskt utbyte.

Klimaträttvisa innebär att vi behöver betala av klimatskulden genom att ekonomiskt, teknologiskt och politiskt stödja klimatåtgärder i utsatta länder och regioner. Dessa åtgärder är också nödvändiga för att världen som helhet ska klara att bekämpa den globala uppvärmningen och samtidigt nå de Globala utvecklingsmål som FN-länderna kommit överens om.

Koloniseringen av vår atmosfär

I en avhandling vid Lunds universitet görs ett försök att värdera hur det globalt ojämna utbytet ser ut när det gäller utsläpp av växthusgaser, och hur Sveriges del i den obalansen ser ut (Warlenius, 2017)².

Klimatskulden består av två delar. Den första delen är en **utsläppsskuld**. Utsläppen av Växthusgaser leder till global uppvärmning eftersom utsläppen under många år varit mycket större än planetens kapacitet att absorbera (suga upp) koldioxiden och andra växthusgaser. Därmed har en ackumulerad skuld uppstått. Absorberingen sköts främst av haven och våra skogar som därför kallas kolsänkor (de sänker koldioxidhalten) och de kan ta hand om ungefär 3 miljarder ton koldioxid per år.

De grupper och länder som stått för de största utsläppen genom historien kan därför sägas ha beslagtagit planetens kolsänkor på andras bekostnad (Warlenius 2017 paper 5 sid 11). De som

¹ Koldioxid-ekvivalenter är ett sätt att uttrycka summan av alla växthusgaser, omräknade till motsvarande mängd koldioxid, Vanligen förkortat till CO₂-e.

² Warlenius, R (2017) Assymetries, Conceptualizing Environmental Inequalities as Ecological Debt and Ecologically Unequal Exchange, Avhandling, Humanekologiska Institutionen, Lunds Universitet

lämnats utanför och de framtida generationerna har inget utrymme kvar av planetens tillgängliga kolsänkor.

Inte oväntat har USA den största klimatskulden på omkring 344 miljarder ton CO₂e (Hela världens utsläpp från fossila bränslen är ungefär 35 miljarder ton under ett år). Å andra sidan finns många historiskt utsatta länder som kan sägas ha en fordran på de rika länderna genom att de använt mycket mindre än sin beskärda del av planetens klimatutrymme. Enligt detta sätt att se har Indien den största fordran med ett oanvänt utrymme på 26 miljarder ton CO₂e, följt av Bangladesh med 6,5 miljarder ton CO₂e och Pakistan 3,7 miljarder ton CO₂e. (a.a)

Eftersom planeten redan är överhettad så kan inte dessa länder längre använda sin rättmätiga del. Klimaträttvisa innebär att de rika länder som överutnyttjat behöver betala för sitt "missbruk" av planetens atmosfär och kolsänkor – och då rimligen till de länder som aldrig får chansen att använda enkel fossil energi för att utveckla sitt land.

Hur ska anpassningsåtgärderna finansieras?

Anpassningsskulden handlar om att de rika ländernas och gruppernas överutnyttjande av fossil energi och därmed vår atmosfär och biosfär, tvingar de utsatta länderna och grupperna främst i Syd att anpassa sig till klimatförändringar och klimatrelaterad förstörelse av hem, försörjningsmöjligheter och infrastruktur. Samtidigt har dessa länder inte kunnat bygga upp sitt välstånd vilket ger dem mycket små möjligheter att bekosta de anpassningsåtgärder som krävs eller att utveckla sina ekonomier på ett hållbart sätt. De får därmed aldrig chansen att "komma ikapp".

Ett sätt att prissätta klimatskulden är den Gröna fond som skapas inom FN i samband med Klimatförhandlingarna. Den har satts till 100 miljarder dollar per år som ska användas för klimatåtgärder i utsatta länder och för att möjliggöra en fossilfri ekonomisk utveckling i dessa länder.

100 miljarder dollar är ett politiskt förhandlingsresultat, inte en faktisk bedömning vad alla nödvändiga klimatåtgärder i Syd kommer att kosta. I en uppmärksam rapport från Världsbanken (Hallegatte m fl 2016 s 19f)³ gjordes bedömningen att länder och regioner som är sårbara inför klimatförändringarna kan behöva tillföras **tio gånger mer**, 1 000 miljarder dollar årligen för att eliminera infrastrukturgapet gentemot de rika länderna. 100 miljarder dollar behövs enbart för åtgärder i Afrika.

Hur stor är Sveriges samlade klimatskuld

Warlenius (2017) beräknar att Sveriges samlade klimatskuld uppgår till 3,6 miljarder ton CO₂e, vilket motsvarar den samlade mängd vi släppt ut sedan 1850 och som övergår vår del av planetens förmåga att ta hand om utsläppen. Det är 360 ton koldioxid per invånare i Sverige.

Utifrån FN:s gröna fond om 100 miljarder USD årligen beräknar Warlenius att Sveriges del av anpassningsskulden därmed uppgår till 363 miljoner dollar per år. Det är ungefär 3 miljarder kronor per år. Om vi utgår från Världsbankens bedömning av de totala kostnaderna för att Syd ska få samma möjligheter att klara klimatutmaningarna som de rika länderna så är de tio gånger större, vilket innebär att Sveriges skuld då uppgår till 30 miljarder kr årligen. Det är nästan lika mycket som vårt internationella utvecklingsbistånd, eller lika mycket som vår årliga avgift till EU.

Sveriges nuvarande avsättning till FN:s gröna fond är 4 miljarder kr under perioden 2015 – 2018, dvs 1 miljard per år. Det är bara en tredjedel av vad Sverige borde sätta av för att betala sin del av

³ Hallegatte, Stephane, Mook Bangalore, Laura Bonzanigo, Marianne Fay, Tamaro Kane, Ulf Narloch, Julie Rozenberg, David Treguer, and Adrien Vogt-Schilb. 2016. *Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty*. Climate Change and Development Series. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-0673-5.

klimatekuld, och en trettiondedel av Sveriges del av de satsningar som Världsbanken bedömer som nödvändiga.

På sikt behöver resursöverföringen till Syd öka betydligt för att Sverige ska bidra till att stänga gapet i infrastruktur mellan länder i Syd och de rika länderna, som beskrivs av Världsbanken. I det perspektivet uppgår Sveriges klimatekuld till 30 miljarder kr per år.

Alla pengar behöver ju inte komma från den befintliga Statskassan. Företag och aktieägare har tjänat oerhörda pengar också med hjälp av billig fossil energi under de 40-tal år som vi varit klart medvetna om att fossil energiförbränning rubbar balansen i klimatet och orsakar global uppvärmning.

Nedanstående statistik visar att det genererats oerhörda resurser till exempel i det privata finanskapitalet.

Tidningen ETC har gjort en granskning av förmögenhetsutvecklingen inom det svenska finanskapitalet⁴. 1980 hade de finansiella företagen tillgångar på 2 796 miljarder kronor. Samma år låg hela Sveriges BNP på 1 766 miljarder kronor. 2015 hade BNP (i fasta priser) i princip fördubblats till 3 485 miljarder kronor. Finansföretagens finansiella tillgångar har under samma period ökat till ofattbara 25 256 miljarder kronor. Det är nästan en 10-faldig ökning och kan bara förklaras med att kapitalet blivit transnationellt och tjänar alltmer pengar på pengar istället för på nyttiga investeringar.

Mycket små beskattningar av dessa tillgångar och andra stora förmögenheter skulle på nolltid ge inkomster tillräckliga för att tredubbla Sveriges bidrag till FN:s gröna fond.

Torbjörn Vennström
Medlem i Klimatriksdagens utskott för global rättvisa.
Stockholm

⁴ ETC 20 november 2017. <https://www.etc.se/ekonomi/vart-tog-pengarna-vagen>